

Запорожцева Л. Є.,

студент магістратури навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВА МІФОЛОГІЯ ЯК ЯВИЩЕ ПРАВОВОЇ ДІЙНОСТІ, ЇЇ СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Розглянуто проблемні питання та можливі форми взаємодії права й міфу в їх універсально-культурній зумовленості. Сформульовано поняття правової міфології та її компонентів. Визначено природу правової міфології, її специфіку, структуру й різновиди.

Ключові слова: правова міфологія; інваріант; міфема; міфологема; архаїчна та сучасна квазі-міфологія.

Рассмотрены проблемные вопросы и возможные формы взаимодействия права и мифа в их универсально-культурной обусловленности. Сформулировано понятие правовой мифологии и ее компонентов. Определена природа правовой мифологии, ее специфика, структура и разновидности.

Ключевые слова: правовая мифология; инвариант; мифема; мифологема; архаичная и современная квази-мифология.

This article deals with study of myth and law interaction possible forms based on an universally-cultural conditionality. The concept of mythology of law and its components is formulated. The article outlines the mythology of law nature, its specific, structure and varieties.

Keywords: mythology of law; invariant; mytheme; mythologeme; archaic and modern quasi-mythology.

Зацікавленість вивченням міфу простежується у всіх галузях гуманітарної науки. Це обумовлено сучасними глобалізаційними процесами розвитку людства з тенденціями до уніфікації культурних, етнічних, цивілізаційних просторів, розвитку інформаційних, “мережєвих” та трансгуманістичних технологій, а також індивідуалізації суспільних відносин. Усе це спонукає людину до роздумів про власну ідентичність і самотність свого культурного локусу, пошуку гідної парадигми мислення в умовах сьогодення, ретроспекції традиційних універсально-ціннісних мотивів, віднайдення нових формул вирішення різних, зокрема, сучасних складних і нез’ясованих питань.

Безумовно необхідно відрізнити архаїчний та сучасний міф як окремі та специфічні феномени. Архаїчний міф являє собою закарбований артефакт буття суспільної свідомості і вмістище мудрості у прадавні часи. У свою чергу сучасний неоміф у різноманітних його формах і проявах стає для дослідників "лакмусовим папером" нагальних проблем та допомагає зрозуміти хибні шляхи розвитку людства. Послідовне вивчення сутності архаїчного і сучасного міфа дозволяє скласти цілісну картину буття людства у динаміці.

Правова дійсність є одним із топосів перебування міфу з давніх-давен і досьогодні. Питання про природу суспільних нормативно-ціннісних регуляторів, виникло ще в працях, коли право синкретично співіснувало з іншими формами суспільної свідомості. Так, Конфуцій, наслідуючи вчення Лао-цзи, увів у своє вчення архаїчну міфологему Неба як найвищу божественну силу, що бачить вчинки людей, заступається за добродішних і карає порочних [2, с. 14]. Подібна настанова пронизує наскрізь і усю старозавітну систему морально-правової реальності. І в цілому правові приписи архаїчного суспільства носять частіше за все характер заповітів і міфологем, де поряд із таємним, езотеричним є присутнім і раціональний зміст.

Е. Кассіер у праці "Філософія символічних форм" [5] доводить, що правосвідомість як одна з найбільш пізніх (раціональних) форм суспільної свідомості є похідною від первісної міфологічної (ірраціональної) форми суспільної свідомості. Приймаючи цю тезу за вихідну для нашого дослідження, ми повинні знайти ознаки, за допомогою яких можливо було би ідентифікувати таку спадковість.

Науково-теоретичне підґрунтя для здійснення дослідження утворюють наукові праці фахівців з філософії, філософії права, культурології, лінгвістики, психології, фольклористики і, зокрема, у галузі теорії міфу і культурних універсалій – здобутки культур-філософської школи Е. Кассієра, структурної антропології К. Леві-Строса, К. Г. Юнга, семіотичної концепції Р. Барта (ранній період його досліджень) і Ч. Пірса, наратології А.-Ж. Греймаса, У. Гершовича та інших. У працях Е. Кассієра, російського соціолога і філософа права В. Бачиніна, російського філософа В. П. Горана є ідеї щодо взаємообумовленості права міфом. Серед філософів, які звертались до цієї проблематики у контексті гебраїстики, можна назвати А. А. Гусейнова, Г. Г. Арутюняна, Є. Б. Рашковського, П. Д. Баренбойма, В. Д. Мазаєва та ін.

У зв'язку з іншими темами ця проблема розглядається й багатьма вітчизняними фахівцями з філософії права –

фундаторами наукової школи НАВС (академіком М. В. Костицьким, В. М. Вовк, О. І. Гвоздіком, О. О. Бандурою та іншими), зустрічаємо також висвітлення окремих аспектів теми у праці з філософії родознавства (С. О. Черепанова), цікавими видаються у цьому контексті теорія світоглядних категорій граничних підстав (О. С. Кирилюк), окреслення в сучасному філософсько-правовому дискурсі проблематики семіотико-правових досліджень (О. В. Павлишин та інші), а також розробка ідей фольклорного права (О. В. Чорнобай), фольклористичні дослідження С. Наливайка, окремі монографії з філософії права (С. В. Пролєєва, В. П. Малахова, А. О. Баумейстера, Д. О. Бочарова та інших). Також цікавим і дуже корисним у світлі нашого дослідження стала поява двох томів “Європейського словника філософій. Лексикона неперекладностей”, в якому на відміну від універсалістського підходу викладено ідеї кардинально протилежної локальної концепції культурних підстав.

Проведений нами аналіз показав, що у філософсько-правовому дискурсі іманентно, але несистематизовано містяться певні посилання та алузії до правової міфології, проте немає чіткого визначення цього терміну. У різних дослідженнях зустрічаються терміни “онтологема”, “міфологема”, “домінанта духовності”, “ідеологема”, “концепт” тощо, проте наявні розбіжності у розумінні цих понять, обумовлені обраною методологією та відмінностями у підходах тієї чи іншої школи. За своїм змістом ці терміни апелюють до універсальних ціннісно-духовних підстав права, які визначають його природу у одній або іншій правовій системі, закономірності та тенденції, а також можливі обрії – перспективи його вдосконалення.

На нашу думку, показником спадкового зв'язку між правовою та міфологічною формами суспільної свідомості є особлива за місцем свого перебування форма міфу – правова міфологія, тому метою даної статті є визначення поняття та особливостей правової міфології як явища правової дійсності.

Задля реалізації цієї мети необхідно вирішити наступні задачі:

– виявити й простежити можливі форми взаємопроникнення права і міфу в універсально-культурній взаємообумовленості;

– визначити специфіку, структуру та різновиди правової міфології;

– охарактеризувати закономірності буття правової міфології в сучасній культурі.

Досліджуючи правову реальність у її взаємодії з культурою В. А. Бачинін визначає, що однією з умов розвитку цивілізації як

системи, що самовідтворюється, є функціонування механізмів довготривалої пам'яті [2]. Такими механізмами вчений вважає юридичні артефакти, котрі є результатом відображення безпосередніх соціально-правових протиріч у знаковосимволічних культурних формах міфології, образів, ідей, концептів. Юридичні артефакти складають один з компонентів цієї пам'яті. Через них здійснюється трансісторична передача соціально-правового досвіду. Вони є мнемонічними структурами, активно беруть участь в соціалізації нових поколінь, вводять традиційні нормативно-ціннісні уявлення про належне в актуальне духовно-практичне життя суспільства.

Разом з юридичним артефактом як структурною ланкою системи соціально-правового досвіду важливу роль відіграє юридична культура, що є комплексом артефактів. Культура – це багатовимірний, ціннісно-нормативний цілісний, що семантично локалізований і разом з тим сполучається з безліччю культурних центрів. Вона є універсальною, що сполучає в собі конкретні-загальні риси з унікальними, юридична культура репрезентує в своєму змісті найбільш істотні реалії правової цивілізації.

Міф, у свою чергу, є найдавнішою культурною за своїм історичним походженням. Він виник як духовна форма, за допомогою якої архаїчна свідомість прагнула досягнути приховані значення сущого і належного, кожен міф був результатом творчої переробки величезної кількості конкретних спостережень за строкатістю навколишнього життя, що змінюється. На основі міфів формулювалися "першнорми" стародавнього звичаєвого права, що були покликані уводити людську діяльність у соціонормативні рамки і нав'язувати індивіду, що він не лише органічне тіло, але і суспільна істота, частина не тільки космічного універсуму, але і локалізованої соціальної цілісності.

Отже, феноменологічна єдність права і міфу уявляється ймовірною. Спробуємо визначити, у чому полягає сутність саме правової міфології.

За семіотичною теорією Р. Барта міф є вторинною семіологічною системою й включає три складові: означник, означуване і знак, які базуються на основі первинної семіологічної системи – мови. Розглядаючи право з настановою на його знакову сутність, за допомогою чого соціальна інформація фіксується і накопичується в пам'яті суспільства, ми виходимо від того, що зазнаючи структурування, узагальнення, типологізації, така інформація переходить від покоління до покоління в якості соціальних програм належної, формально-адаптивної поведінки. Без знакової оформленості неможливе ані

буття права в якості нормативно-регулятивного механізму, ані його практичне функціонування. Знакова форма надає нормативно-ціннісним структурам відносну самостійність існування в соціокультурному просторі та часі, робить їх транспортабельними усередині цих вимірів і пристосованими для духовно-практичного засвоєння новими генераціями соціальних суб'єктів.

Підтвердженням такого твердження є положення, висловлене у праці О. В. Павлишина: "Правову реальність також можна розглядати як знакову систему, оскільки в ній наявна множина різноманітних знакових конструкцій, тобто стійких конфігурацій груп понять, які використовують у теоретичній науці та юридичній практиці" [8]. Сукупна семіотична система правової інформації існує як внутрішньо диференційована цілісність, елементи якої здатні інтегруватися в локальні системи різноманітних правових цивілізацій.

Цьому відповідає і первинна природа знаку як бінарного розрізнення: плюс та мінус. Алгоритмом бінарної опозиції є первинна форма структурування оточуючої реальності, перший крок свідомості на шляху від хаосу до порядку. Він універсальний і простий в користуванні і тому незамінний на перших етапах соціалізації як у філо-, так і в онтогенезі. Його головна перевага – здатність виокремлювати з реальності найбільш вагоме і важливе для людини. Така дихотомія знаходиться в основі неусвідомленої міфологічності й у той же самий час раціонального осягнення дійсності. Не випадково західна культура протягом усієї історії її розвитку опинялася під владою бінарно-опозиційного підходу.

У порівнянні з теорією граничних підстав О. С. Кирилюка, але у контексті семіотико-правової проблематики методологічно важливою для нас виявляється ще одна теза з уже згадуваної розвідки, присвяченої конститутивним засадам цієї галузі знань: "Знакова конструкція у праві завжди являє собою певну комбінацію дозволів і заборон" [8]. Спільність наративних підстав міфу і права в аспекті їх знакової природи дає нам підстави обґрунтувати термін "правова міфологія".

Таким чином, під правовою міфологією ми розуміємо сукупність сталих структур усередині правового наративу, які є трансформованими у сучасну раціоналізовану форму ірраціональними міфологічними структурами, або навпаки – квазіміфологічними вклученнями у правову систему, що опинились там стихійно або штучно. Спробуємо це проілюструвати, використовуючи структуралістську методологію.

Міф у своїй архаїчній формі є класичним прикладом наративу, який включає у себе зокрема і певну латентну спонукальну надбудову. На перший погляд, письмове право у кодифікованому вигляді за своєю формою наративом з цієї точки зору бути не може, бо воно являє собою саму цю колись приховану у міфі спонукальну структуру у чистому вигляді. Але необхідно згадати другу хвилю семіотичних досліджень Французької семіотичної школи у 1970-ті роки. Саме відтоді наративність уже більше не розглядалась як ексклюзивна властивість письмових текстів. З того часу вона усвідомлюється як певна константа, що знаходиться в основі всього дискурсу, а також як істотна частина світобудови. Та навіть більше – дослідження цього періоду показали, що пропівську формулу казки можна розбити на ряд важливих послідовностей, які разом відображають етапи будь-якої людської діяльності. Ці послідовності – маніпуляція, дія і санкція – були сполучені в так звану канонічну наративну схему. Виявилось, що це застосовно не лише до розповіді, але і до великої кількості всіляких текстів: кулінарних, публіцистичних і особливо правових.

У структурі наративу часто виділяють таку категорію як інваріант. У математиці – це властивість деякого класу математичних об'єктів залишатися незмінними при перетвореннях певного типу. У фольклористиці, мовознавстві, релігієзнавстві, структуралізмі, наратології, культурології та філософії інваріантами називають “основні схеми”, “мотиви”, “сюжети”, “архетипи”, “стереотипи” [6, с. 4], або стереотипом, шаблоном, кліше, трансформаційною моделлю, схемою-формулою, проформою, сюжетним типом, елементарним чи архаїчним сюжетом, комунікативно-дієвим ансамблем, метафорою первинної свідомості, матрицею або інваріантом текстів [6, с. 36], які присутні в будь-якій культурі. В. М. Топоров відносить інваріант (який він називає “міфологічним, архетипічним”) до “вищого класу універсальних модусів буття в знакові”. З цієї точки зору, саме інваріанти максимально підтримують зв'язки людини зі сферою буттєвого, реалізуючи себе як “творчий початок екстремальної спрямованості, як протипага загрози занурення ентропії в безсловесність, німоту, хаос” [9, с. 4–5].

О.С. Кирилук у монографії “Світоглядні категорії граничних підстав в універсальних вимірах культури” ототожнює інваріанти з власним терміном “категорії граничних підстав” (далі – КГП) і визначає наступним чином: “конститутивні, структуроутворюючі компоненти світогляду, пов'язані із соціалізацією та окультуренням фундаментальних основ буття

людини в світі у контексті її фінітної темпоральності” [6, с. 44]. О.С. Кирилюк обґрунтовує у своїх працях існування трьох інваріантів: “життя”-“смерть”-“воскресіння”, або “вітальна” КГП – “мортальна” КГП – “імортальна” КГП. Поряд з ними існують світоглядні коди, які виступають трансформованими в системах культури соціалізовані базисні життєві функції підтримки життя: аліментарний (харчова функція), еротичний (репродуктивна), агресивний (напад і захист), інформаційний (передача досвіду) [6, с. 48].

Як між самими КГП, так і між кодами, можлива складна взаємодія, змішування (контамінація). Вони також можуть набувати сильних і слабких форм прояву на зразок: смерть > зникнення > вигнання > видалення > відхід (мортальна КГП); народження > поява > прихід > наближення (генетивна КГП); поразка > удар > лайливе слово (агресивний код); любов > любовний потяг > дружба > симпатія (еротичний код) і т.п. [6, с. 48].

Інваріанти, їх контамінації із кодами у їх формах культурного перетворення можна знайти як у міфологічному, так і правовому наративі.

Для нас важливим є також те, як із поняттями “наратив” та “інваріант” співвідносяться часто вживані у науковій літературі відносно структури міфу поняття “міфема” та “міфологема”.

Поняття міфема було введено К. Леві-Стросом у його праці “Структурна антропологія” [7, с. 218] і з цього часу зазнало різних інтерпретацій. Найбільш влучними визначення надають О.М. Сергеева, Л.В.Валеєва і Н.В.Подольська, у цілому доходячи висновку, що міфема являє собою певний інваріант або повторюваний мотив, розгорнутий у наративі міфу. У якості прикладу можна навести міфему ініціації або обернення зневаженого героя у царя, що має включати у себе проходження певних стадій у динаміці.

Поняття “міфологема” було введено в науковий обіг К.Г. Юнгом і К. Керені в монографії “Введення в суть міфології” (1941) [10], а пізніше розглядалось такими вченими як Є. О. Торчинов, О. М. Лобок, І. Т. Касавін, Б. М. Мастеров, С. Кордонський та інші. Це поняття використовується для позначення міфологічних сюжетів, сцен, образів, що характеризуються глобальністю, універсальністю і мають широке поширення в культурах народів світу. Міфологеми відображають і закріплюють найбільш поширені уявлення про людський світ в його статичні і динамічні. Вони фіксують уявлення про співтовариство (народ, Батьківщина, род ...), основні ролі, які виконують люди для підтримки соціального цілого (цар, герой,

проста людина, вчитель ...), моделі (доля, дорога ...) і якості їх виконання (патріотизм, упокорювання ...) і так далі. Зі структуралістської точки зору, міфологема також може бути уявлена як інваріант, але вже не розгорнутий у наративі, на відміну від міфему, а згорнутий у певне символічне ядро, концептуальне зерно.

І міфему, і міфологеми завдяки їх інваріантній природі можна відшукати в правовому наративі. Теорія граничних світоглядних підстав О. Кирилюка дозволяє розглянути сукупність етапів будь-якої урочистої обрядовості або сукупність етапів “перетворення” правового статусу суб’єкта як міфему ініціації, з котрою пов’язано поетапне подолання трьох категорій граничних підстав. Цю міфему можна знайти майже в усіх героїчних міфах або казках, де герой уже не може існувати у первісному образі (вітальна КГП), він має подолати певний етап, що є ідентичним смерті (мортальна КГП) задля того, щоб відновити свій статус або народитись знову (імортальна КГП). Схожу природу міфему ініціації у правовій реальності, наприклад, має інститут повноліття і набуття цивільної дієздатності.

Саме трьохчасність структури є важливою з точки зору уподібнення міфему: підготовка, момент дотику суб’єкту до сакрального простору та перенародження у новій якості.

Кримінальне право як одна з найдавніших галузей права також містить численні приклади таких інваріантів, що можуть бути декодовані за допомогою КГП. Контамінацією агресивного коду й мортальної КГП є настання певних наслідків подій, які ми декодуємо. Наприклад смерть потерпілої від злочину особи, або тілесні ушкодження (фізичний рівень), або образа (психологічний рівень), що з точки зору філософії міфу дешифруються однаково як “поразка” – “смерть”. Для відновлення рівноваги та набуття імортальності необхідним є дотримання енергобіофізичного закону зберігання енергії. Для втілення в буття даного закону виникає потреба у додатковій мортальній події для якісного переходу до імортального етапу. Прикладом мортальної події-помсти може бути страта-помста або калічення-помста винуватця за прадавнім соціальним та релігійно-правовим законом таліону.

На сучасному цивілізаційному етапі розвитку суспільства санкцією за певні кримінальні злочини є ізоляція від суспільства у виправних установах, на мові міфу це “зникнення”, “вигнання”, “видалення”, що, за теорією О. С. Кирилюка, є тототжним мортальній КГП.

Таким чином, мортальна+мортальна КГП у своїй якості дають імортальність, і рівновага у суспільстві відновлюється. Це є незмінним механізмом з часів появи людини. А проходження винуватцем (злочинцем) цього “мортального” періоду пов’язано з відродженням, новим життям і імморальною КГП, що має катартичну природу ідентичну таку ж саму як міфологема дива, про наявність у праві якої говорить і В. А. Бачинін [2]. Адже цей період моделює процес відновлення, відродження, відновлення ідеї справедливості у праві і житті.

Найяскравішим прикладом міфологеми, що збереглась у праві є міфологема “долі”. Зміст цієї міфологеми (саме у більш вузькому значенні як спенарії життя) С. С. Аверинцев визначає ідеєю “детермінації як неволі [1, с. 404]. І у цьому ж вбачає символічність “долі” В. П. Горан у монографії “Древнегреческая мифологема судьбы” [4]. Досліджуючи генезу міфологеми “долі” у античному світі, В. П. Горан доходить висновку, що її інтерпретацією з давніх-давен була: “зумовленість, необхідність, неминучість, невідворотність і тому подібне, з якою здійснюється або повинно мати місце те, що зумовлено” [4, с. 187]. Концептуальному вмісту міфологеми долі була властива ірраціоналістично-індетерміністична тенденція, для давньої людини ставало вочевидь, що у “визначень” або “рішень” долі немає яких-небудь розумних підстав, якого-небудь розумного внутрішнього принципу.

З відокремленням моралі і права від’єднались у різні соціокультурні сфери, право набуло статусу раціонального закону, а мораль залишилась у міфічно-ірраціональній сфері буття. З такою трансформацією міфологема долі, котра раніше персоніфікувалась у вигляді певного божества, у правовому полі трансформувалась у раціоналістичну ідею держави (на цьому наголошує В. П. Горан).

Цікавою є амбівалентність розглянутого концепту, адже можна говорити не тільки про міфологеми, але й про міфему долі. Але для цього необхідним є розрізнення українського варіанту – “доля” і російського – “судьба”, що має аналогію із судом (рос. “судилищем”) як процесом зі всіма його стадіями у динаміці. А сутність цієї міфемати полягає у діалектичному перетворенні ймовірного на дійсне, кривди на справедливість, брехні на істину (рос. “воздаяние”).

Якщо такого перетворення не відбувається, зникає нівелюється сакральна міфема й сам процес перетворюється на абсурд. Яскравим прикладом такого процесу може бути роман Ф. Кафки “Процес”, зокрема наведена в ньому притча “У воріт закону”. Пануюча в “Процесі” система неправа є надособистісною

силою, яка не визнає за людиною ніяких свобод і прав, ворожа їй прагне придушити її розум, поневолити волю, перетворити в слухняну маріонетку, котра готова зіграти будь-яку необхідну роль – підслідного, підсудного, засудженого й жертви, що покійрно чекає на виконання смертного вироку. Але з точки зору виконання “чистого” права все виявляється законним і навіть дуже схожим на реальність, що була описана Т. Кампанеллою в його утопії “Город сонця”. Така антиномія між формою та змістом уявляється можливою через заміфологізованість судового процесу, а надто всього життя громадян, які є героями і Т. Кампанелли, і Ф. Кафки.

Концепти, що були б відповідними міфемі й міфологеми “долі” у сучасному праворозумінні, можливо знайти в конотаціях понять “суду” і “держави” відповідно.

Отже, у світлі структуралістської теорії, будь-який міф як дискретне утворення може бути представлений як наратив, що несе в собі розгорнуті інваріанти (міфемі) або КГП та згорнуті інваріанти (міфологеми). Залишилось виокремити сучасні квазі-міфологічні утворення у праві.

Таким прикладом може стати будь-яка правова фікція, що певним чином міфологізує приватне життя реальної людини (зокрема, оголошення людини померлою), а також будь-який випадок, обставини котрого *de jure* і *de facto* конвенційно нетотожні. У такий спосіб держава за допомогою чітко визначених правових механізмів створює штучний міф.

Схожим чином *post factum* створюється й певний побутовий політичний міф, наприклад, “людина без документів є мертвою”. Тобто задля існування у сучасній правовій державі людина має мати юридичний означник – документи. Надзвичайно загостреною ця тема державно-правового соліпсизму є в антиутопії Дж. Оруела “1984”, де людина лишається навіть права на пам’ять про саму себе без документальних доказів її існування.

У минулі часи схожим означником для людини було ім’я, без якого дитина вважалась ще приналежною до світу духів, а набуття імені на певний день після народження слугувало первісною ініціацією у суспільство і у “цей” світ. У цьому сенсі міф про людину-невидимку є певною штучною трансформацією архаїчного міфу.

Попри те, що юридична мова має бути зрозумілою і прозорою, вона несе багато конотацій, які або актуалізують архаїчну міфічну пам’ять, або породжують новий міф. Теорія міфу в різних галузях дає змогу визначити певні структурні елементи, за допомогою яких можливо було б відшукати спільне між міфом і правом, а також побачити, що право можливо

вважати й співвідносити його із міфом зі структуралістської точки зору.

Семіотико-лінгвістичні настанови Р. Барта, Ч. Пірса, структуралістська методологія К. Леві-Строса як послідовника Р. Якобсона дозволяють розглянути сучасну правову норму з точки зору її парадигматики та синтагматики й виокремити міфоутворення, які можуть бути знайдені як у міфі, так і у праві. З точки зору парадигматики таким елементом є міфологеми (універсальні символічні концептуальні зерна), з точки зору синтагматики – міфеми (як універсальні повторювані мотиви).

2. Під час нашого дослідження нам удалося з'ясувати, що правовою міфологією виявляється сукупність сталих структур та їх елементів, котрі є трансформованими в сучасну раціоналізовану форму ірраціональними міфологічними змістами, а також сукупність квазі-міфологічних включень у правову реальність, що опинились там стихійно або штучно. Відповідно за механізмом утворення можливо простежити два різновиди правової міфології: архаїчну рудиментарну та штучну квазі-міфологію, яка спрацьовує в певний момент як деконструкція означуваного за допомогою зміни означника.

До першого різновиду можна віднести міфологему “долі”, міфему “судьбы” (рос.), міфологему дива, міфему ініціації. До сучасного різновиду правової міфології можна віднести правові фікції або інші норми права, що передбачають зміну соціально-правового статусу особи тощо.

3. Дослідження правової міфології має наукові перспективи і потребує подальшої розробки у світлі проблематики філософії права, у контексті проблеми правосвідомості та інших тем і напрямів філософії права, має певну наукову цінність, наприклад, у вирішенні окремих правових задач теоретичного характеру, а також практичних колізій у праві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверинцев С. София-Логос. Словарь. Собрание сочинений / Сергей Сергеевич Аверинцев / под ред. Н. П. Аверинцевой и К. Б. Сигова. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 912 с.

2. Бачинин В. А. Метафизическая культурология права и юридические артефакты [Электронный ресурс] // Формирование дисциплинарного пространства культурологии : материалы науч.-метод. конф. (Санкт-Петербург, 16 янв. 2001 г.). – СПб. : С.-Петербург. философское общество, 2001. – С. 10–15. – Режим доступа :

http://anthropology.ru/ru/texts/bachinin/culturology_02.html.

3. Бачинин В. А. История философии права : [курс лекций] / Бачинин В. А., Чефранов В. А. – Х. : Право, 1988. – 320 с.

4. Горан В. П. Древнегреческая мифологема судьбы / Василий Павлович Горан. – Новосибирск : Наука. Сиб. отделение, 1990. – 335 с.

5. Кассирер Э. Философия символических форм. Мифологическое мышление / Эрнест Кассирер. – М. ; СПб. : Унив. кн., 2001. – 280 с. – (Книга света).

6. Кирилюк О. С. Світоглядні категорії граничних підстав в універсальних вимірах культури : [моногр.] / Олександр Сергійович Кирилюк. – О. : ЦГО НАН України, 2008. – 416 с.

7. Леви-Стросс К. Структурная антропология / Клод Леви-Стросс ; пер. с фр. В. В. Иванова. – М., 2001. – 512 с.

8. Павлишин О. В. Теоретичні витоки, предмет і структура семіотики права / О. В. Павлишин // Філософські та методологічні проблеми права. – 2011. – № 2. – С. 68–75.

9. Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического. Избранное / Владимир Николаевич Топоров. – М. : Прогресс-Культура, 1995.

10. Юнг К. Г. Душа и миф: шесть архетипов / Карл Густав Юнг ; пер. с англ. А. А. Юдин. – М. ; К. : Совершенство, 1997. – 383 с. – (Бестселлеры психологии).